

Inspirationsmateriale til undervisning

Inkluderende pædagogiske miljøer i dagtilbud & SFO

40955

Udviklet af:
Elsa Munch Carlsen
VIA University College
Rudolfgaardsvej 1
8260 Viby J
Tlf.: 8755 1975

Inkluderende pædagogiske miljøer i dagtilbud & SFO

Inspirationsmateriale til undervisning

Uddannelsesmålets sammenhæng til FKB/TAK

Uddannelsen 40955 "Inkluderende pædagogiske miljøer i dagtilbud & SFO" har den fælles kompetencebeskrivelse" (FKB) nr. 2629, "Pædagogisk arbejde med børn og unge" som moderFKB. Beskrivelse af uddannelsesmålet samt FKB'en kan findes på <http://uddannelsesadministration.dk>.

Arbejdsfunktioner

Uddannelsen er udviklet til AMU målgruppen, der arbejder i pædagogiske dagtilbud og SFO dvs. dagplejere, pædagogmedhjælpere og pædagogiske assistenter.

Pædagogmedhjælpere oplever meget forskellige arbejdsvilkår og dermed også meget forskellige arbejdsfunktioner. Kulturen, strukturen og organiseringen i det enkelte dagtilbud eller den enkelte SFO er bestemmende for pædagogmedhjælperens ansvars- og kompetenceområde. Nogle pædagogmedhjælpere arbejder stort set ligeværdigt med de ansatte pædagoger (deltager eksempelvis i planlagte forældresamtaler) og har vidtrækkende beføjelser – andre har langt flere praktiske opgaver og måske endda kun sekundære pædagogiske opgaver.

De fleste pædagogmedhjælpere arbejder både selvstændigt og i teams og skal ligeledes kunne indgå i et tæt samarbejde med eksterne samarbejdspartnere såsom lærere (for SFO-ansattes vedkommende), i særlige tilfælde også ergo- og fysioterapeuter, psykolog og næsten altid forældre.

I takt med institutionaliseringen af barndommen er der parallelt sket en stigende udskillelse af børn, der menes ikke at kunne honorere de krav som dagtilbud og SFO stiller. Især krav til sociale kompetencer synes at udskille børn i dagtilbudene. Et af de tydelige tegn herpå er den kraftigt stigende diagnosticering af børn med særlige behov, et tegn på en række uformelle og formaliserede udskilningsprocesser. Et andet tegn er den manglende trivsel som nogle børn fra andre kulturer end dansk oplever i dagtilbud og SFO – og i samfundet i øvrigt. Andre børn kan også blive marginaliseret i moderne dagtilbud og SFO – fælles for dem er, at det i dag er en professionel opgave for ansatte i de moderne institutioner at gøre alle børn til aktive deltagere i deres nære hverdagsliv i dagtilbud og SFO.

Deltagerforudsætninger

Deltagerne vil overvejende være dagplejere og pædagogmedhjælpere (ufaglærte), der kan have en længerevarende erhvervserfaring inden for det pædagogiske område, men der kan også være deltagere som er pædagogiske assistenter. Deltagerne kan komme fra dagtilbud og SFO, specialgrupper og muligvis også andre eksempelvis enkelte støtte medhjælpere, der er tildelt ansvaret for et barn med særlige behov.

Inkluderende pædagogiske miljøer i dagtilbud & SFO

Inspirationsmateriale til undervisning

Deltagergruppen kan således være sammensat af medarbejdere fra forskellige målgrupper og med en forskellig holdning til udførelsen af det pædagogiske arbejde. Det kan forventes, at deltagerne generelt ikke er studievante, hvilket der skal tages højde for gennem hele uddannelsesforløbet.

Deltagerens formål med at deltage i uddannelsen kan være meget forskellig – eksempelvis kan deltagerne være på inklusionskursus med henblik på, hvilke børn man hjemmefra oplever som marginaliseringstruede. Men deres erfaringer er meget forskellige: Nogen kommer fordi institutionen lige har modtaget en stor gruppe børn fra en fremmed kultur, andre mener at specialgruppens børn bliver hængt for meget af og andre igen kommer for at få gjort noget ved børn, de oplever som adfærdstruede – i sig selv en udfordring for kursusmiljøet og underviserens inklusive arbejde. Det er en fordel for uddannelsesforløbet, at man arbejder med fokus på forskelligheden på holdet som en ressource, såvel som det skal være det i praksis, dette kan i sig selv være eksemplarisk.

Det er en udpræget fordel, hvis flere deltagere fra samme arbejdsplads deltager på samme hold. Dette vil være med til at styrke den inkluderende indsats efter uddannelsens afslutning.

Underviseren skal være opmærksom på, at i gruppen af medhjælpere og uddannede kan der være deltagere, hvor stave- og læseproblemer kan være udtalte.

Struktur

Uddannelsesstrukturen afhænger af deltagerens erfaringer og forudsætninger for deltagelse. Det er en fordel, at deltagerne har en solid praksiserfaring fra enten dagtilbud og/eller SFO.

Følgende uddannelser kunne med fordel indgå i sammenhæng med den aktuelle uddannelse.

42665 Samspil og relationer i pædagogisk arbejde

- denne uddannelse sætter fokus på det relationelles betydning for pædagogisk arbejde. Inklusion er, hvor der er konstruktivt samspil, derfor spiller dette kursus godt ind i en inklusiv tankegang.

40063 Arbejdet med børnemiljø i dagtilbud

- Denne uddannelse kan supplere med metoder til at afdække børnemiljøet i bred forstand.

En række AMU-uddannelser sætter fokus på særlige grupper af børn med særlige behov.

Inkluderende pædagogiske miljøer i dagtilbud & SFO

Inspirationsmateriale til undervisning

Denne aktuelle uddannelse kan med fordel tænkes i sammenhæng med en af de nedenstående uddannelser, fordi det giver en generel indgang til at arbejde inkluderende og kan være med til at skabe opmærksomhed på betydningen af de rammer og det miljø som disse særlige grupper af børn indgår i.

40630 Børn og unge med adfærds-og kontaktforstyrrelser

40736 Arbejdet med udsatte og sårbare børn og unge

40954 Arbejdet med børn med fysiske handicap

40961 Børn og Unge med psykisk syge/misbrugende forældre

Det kan forventes at der løbende udvikles flere uddannelser om børn med særlige behov.

1. Ideer til tilrettelæggelse

Denne uddannelse anbefales som et split-forløb.

- Eksempelvis 3 dage – derefter en god måneds tid, hvor det lærte afprøves og reflekteres i praksis og tilbage og erfaringsudveksle de sidste 2 dage på kursus.
- De sidste 2 dage kan evt. deles op i ½ dage, så underviseren i en periode kan følge deltagerens arbejde med at afdække inklusions og marginaliseringsprocesser i praksis gennem nogle af de lærte dokumentationsmetoder på dette kursus.

Udgangspunktet for undervisningen er deltagerens erfaringer (erfaringspædagogik). Undervisningen bliver en vekselvirkning mellem underviseroplæg, deltageroplæg, diskussion og selvstændigt arbejde i grupper og i praksis.

De særlige traditioner og erfaringer som nogle deltagere kan have med måske meget specifikke problemstillinger kan være en ressource ind i undervisningen. Denne faglighed skal drages i anvendelse med behørigt blik for de andre deltageres erfaringer. Det anbefales, at der løbende under de enkelte temaer tages afsæt i deltagerens egne praksiserfaringer, og at deltagerne arbejder med udgangspunkt i egne eksempler på inklusions og marginaliseringsprocesser og gerne med redskaber eller værktøjer, der anvendes i deltagerens daglige praksis.

Det kan indgå i uddannelsesforløbet, at deltagerne udarbejder deres egen praksisopgave – både på kursus, men også i mellemrummet (split) mellem de to dele af kursusforløbet.

I praksisopgaven arbejdes med refleksioner over de pædagogiske problemstillin-

Inkluderende pædagogiske miljøer i dagtilbud & SFO

Inspirationsmateriale til undervisning

ger, som ambitionen om at modarbejde marginaliseringsprocesser afstedkommer og i forlængelse heraf nye socialpædagogiske inklusionstiltag.

I en sådan opgave er det muligt at analysere eget arbejdsmiljø, erfaringsudveksle omkring egen og andres praksis og samtidigt skabe en udvikling i deltagerens eget arbejdsmiljø gennem udarbejdelse af inkluderende handleforslag, der afprøves i mellemprioriteten.

Det er en særlig gevinst, hvis opgaven organiseres, så deltagerne får mulighed for at få indblik i andre arbejdspladser praksisformer og traditioner.

Temaer

Tema 1. Integration eller Inklusion?

Tema 2: Marginaliserede børn i dagtilbud og SFO

Tema 3: Børn i vanskeligheder frem for vanskelige børn - Mestring og ressourcer – sprogets betydning for inklusion og eksklusion

Tema 4: Den psykologiske baggrund for betydningen af relationer

Tema 5: Inkluderende forældresamarbejde

Tema 6: At reflektere over egen praksis, handle ud fra kendskab til egen betydning som kulturbærer

Tema 7: dokumentations metoder, der kan afdække eget pædagogiske miljø som henholdsvis inkluderende og marginaliserende - at afdække samspil i et inklusivt perspektiv

Uddannelsen har en samlet varighed på fem dage. Det er vigtigt at nå omkring alle temaer for at dække målformuleringen for uddannelsen, men temaerne kan vægtes forskelligt.

Det anbefales at temaerne 1, 2, 3, 6 og 7 vægtes højest

Det er muligt at integrere de forskellige temaer i hinanden, så kan vægtingen se anderledes ud.

Samlet set kan temaerne som eksempel fordeles over forløbet på følgende vis:

Tema 1 en halv dag – hvor den ydermere integreres i de andre temaer

Tema 2 og 3 sammenlagt halvanden dag

Tema 3, 4 og 5 hver en halv dag

Tema 6 og 7 en hel dag til halvanden dag – tema 7 kan med fordel inddrages i de fleste andre temaer, således at der løbende arbejdes med afdækning af (især eget) pædagogiske miljøes inklusive bæreevne.

Tema 1. Integration eller inklusion?

På kurset arbejdes med to analytiske perspektiver på forholdet mellem individ og

Inkluderende pædagogiske miljøer i dagtilbud & SFO

Inspirationsmateriale til undervisning

fællesskab (Susan Tetler ”Den inkluderende skole” 1999):

a) **Et individperspektiv - Den enkelte, der søges integreret.**

Parathedsmodel. Den enkelte må vise sig parat til integration.
 Dette perspektiv fokuserer på tilpasning til det eksisterende.

b) **Et socialt miljøperspektiv - Inklusion.**

Dette perspektiv vægter rummelighed og miljøets evne til at bære forskelligartethed.
 Det påhviler alle at bære ansvaret for, at ingen holdes udenfor. Institutionens organisering, indhold samt det forhold, at ethvert medlem bør deltage på egne præmisser er vigtige forudsætninger.
 Konkret ændrer indholdet sig på nogle områder for at rumme bredere. Når inklusionen trives i praksis er der, siger Tetler, tegn på en udpræget omsorgskultur blandt børnene

Dobbeltheden i de to tankesæt kan illustreres således

Integration	Inklusion
Afvigelse er individuelt – en egenskab ved barnet (det vanskelige barn)	Afvigelse afhænger af relationer Barn I vanskeligheder
Indsats i forhold til individet	Indsats i det sociale miljø – i barnets omgivelser og i forhold til fællesskabet.
Enshed (monokultur)	forskellighed (multikultur)
Ressourcer tilføres individet	Ressourcer tilføres fællesskabet
Forskellighed som problem	Forskellighed som ressource
Udvikling gennem identitetsdannelse	Læring gennem social deltagelse
Integration forudsætter, at nogen holdes udenfor	I inklusionen er alle allerede inkluderet – og marginalisering skal modarbejdes/undgås

Social inklusion

Inklusion kaldes også social inklusion – for at understrege inklusionens sociale natur. Det er denne tilgang til inklusion, som den aktuelle uddannelse arbejder videre med:

For at fremme den sociale inklusion skal dagtilbud og SFO:

- imødegå eksklusion i almene institutioner
- Udvide og åbne forventninger og forståelsen af det ” normale”
- SFO og dagtilbud skal afspejle social forskellighed
- Skabe betingelser for social deltagelse - anerkendelse, læring, identitet

Inkluderende pædagogiske miljøer i dagtilbud & SFO

Inspirationsmateriale til undervisning

- Social deltagelse er en lovfæstet rettighed - medborgerskab
- Fællesskaber kan udvikles og ændres - lige som individer
- Fællesskaber skal gøres tilgængelige for nye deltagere - åbne fællesskaber

Tema 2 Marginaliserede børn i dagtilbud og SFO

”Dem, der var indenfor, altså de fleste, for dem har det været svært at fatte, hvad han mente, for dem har det mest været glæden over, at de var indenfor og de bedst egnede.

For dem, der er udenfor fylder frygten eller opgivelsen næsten alting, det ved man jo.

(Fra Peter Høeg: De måske egnede, 1993)

I uddannelsen arbejdes med det fokus, at marginaliserede børn i daginstitution og SFO er en pædagogisk udfordring.

I uddannelsen skelnes mellem hvad børnene oplever, (børneperspektiv) og hvad de voksne oplever (voksenperspektiv)

Der er en tendens til, at voksne professionelle følger integrationstanken (ovenfor) – og mener at det er barnet, der er problemet, og dermed barnet, der skal ændre adfærd. Udfordringen for underviseren bliver derfor at italesætte nødvendigheden af, at man skal se på det pædagogiske miljøes bæreevne og ikke mindst den pædagogiske indsats, der praktiseres, især med fokus på hvad deltagerne selv kan gøre.

Ytterhus (2003) har undersøgt børns måder at samhandle (som hun kalder det) med forskellige marginaliserede grupper. Hun siger, der er forskel på pædagogers (voksne professionelles) og børns kategoriseringer af børn med særlige behov i daginstitutioner.

Pædagogers kategoriseringer følger formelle diagnoser, siger Ytterhus. Børns kategorier bygger på indbyrdes erfaringer i leg og samvær

- Synlig anderledeshed er ikke et eksklusions-kriterium
- ”At være mærkelig” udløser eksklusions-mekanismer (social isolation)
- Børn med ”mærkelig” adfærd modtager ikke støtte i samme omfang som børn med synlig anderledeshed.

Kategorierne ”indenfor” og ”udenfor” er nye markører i det sociale fællesskab. (Young 1999) - Anthony Giddens taler om hhv. *de tilvalgte* og *de fravalgte* og pointerer, at den moderne afviger skabes i de nære relationer

Tema 3 Børn I vanskeligheder frem for vanskelige børn - Mestring og ressourcer – sprogets betydning for inklusion og eksklusion

Målet med dette tema er, at deltagerne opnår forudsætninger for gennem refleksion og erfaringsudveksling at medvirke til at udvikle sproglige og fagpersonlige kompetencer, der italesætter sociale processer i dagtilbud og SFO på en inkluderende måde. Eksempelvis at integrere forståelsen af barnet I vanskeligheder frem for det vanskelige barn.

Her tages afsæt i, at sprog former tænkning, der former handling – og vice versa. En ressourcerorienteret og anerkendelses orienteret tænkning vil åbne mulighederne hos den enkelte kursist selv og kolleger for en mere inkluderende tænkning. Deltagerne vil kunne bidrage til at udvikle en dialogbaseret arbejdspladskultur.

Se mere herom i Riber: ”Forstået og forstyrret” og Bae 2002.

Tema 4: Den psykologiske baggrund for betydningen af relationer

Målet med dette tema er at deltageren får indblik i relationers afgørende betydning for deres trivsel og tillid til omgivelserne.

Temaet kan indfries på mange måder, men man kan trække på vigtige affektteoretiske og objektrelationsteoretiske begreber (eks. Stern). Ideen er ikke her at forfalde til rent individplan – men at danne forståelse for betydningen af barnets relationelle natur og den professionelle rolle som relationsarbejder – og samtidig sikre, at deltagerne forstår betydningen af dagtilbud og SFO som rum for sociale fællesskaber, der kan byde på mere end blot kontakter – men også kammeratskaber og egentlige venskaber. Og at disse relationer skal understøttes af den professionelle samt af dagtilbuddenes og SFO’s organisering.

Tema 5: Inkluderende forældresamarbejde

Målet med dette tema er, at deltageren får mulighed for at reflektere over inklusion i bredeste forstand. Her er inklusion ikke kun et spørgsmål om at være mangfoldig i forhold til forskellighed børnene imellem – men et spørgsmål om at rette fokus på dagtilbud og SFO som inkluderende sociale kraftfelter i forhold til det omgivende samfund. Hvor de andre temaer handler om at gøre børn til aktive deltagere i fællesskaber, drejer det inkluderende forældresamarbejde om at inddrage de nærmeste interessenter for dagtilbud og SFO, nemlig forældrene, i forhold til de pædagogiske udfordringer som et dagtilbud eller SFO kan have.

Charlotte Højholt har på forskellig vis beskæftiget sig med dette – se litteraturliste – ideen er at fællesskaber omkring børn, skaber fællesskaber mellem børn.

Tema 6: At reflektere over egen praksis og handle ud fra kendskab til egen betydning som kulturbærer

Målet for dette tema er meget afgørende for kursets langsigtede virkning. Det er en ambition at der under hele kurset tilvejebringes muligheder for deltagerne at reflektere over egne roller i inklusions- og marginaliseringsprocesser. Det betyder, at der skal være mulighed for løbende at inddrage egen praksis, deltagerne skal have mulighed for at dele sine erfaringer med andre i forløbet.

Tema 7: Dokumentations metoder, der kan afdække eget pædagogiske miljø som henholdsvis inkluderende og marginaliserende - at afdække samspil i et inklusivt perspektiv

Målet for dette tema er, at deltagerne på kurset får øvet sig i at flytte fokus fra det enkelte barn og dets vanskeligheder mod samspil og relationer, mod miljøets ressourcer og svagheder og ikke mindst mod den voksnes rolle i inklusions og marginaliseringsprocesser.

For at kunne understøtte disse processer, skal deltagerne møde dokumentationsmetoder, der har fokus på fællesskaber – på relationer og samspil.

Elementer i temaet:

- at iagttage børns samspil
- at iagttage egne og andre voksnes samspil med børn
- at iagttage voksnes interne samspil og – dennes betydning for børnegruppen
- at videregive egne iagttagelser til kollegaer

Der er kommet mange forskellige dokumentationsmetoder til at fremme inklusive processer i dagtilbud og SFO de senere år. Det skal man som underviser naturligvis lade sig inspirere af. Disse metoder giver ofte god mulighed for erfaringsudveksling og videndeling. Samtidig er det væsentligt, at refleksionen og den åbne tilgang er afgørende kompetencer ved anvendelsen af dokumentationsmetoderne.

I de tilfælde hvor uddannelsen gennemføres som ”split-forløb”, kan dette tema om dokumentationsmetoder med fordel ligge allerede i kursets første del, så deltagerne har mulighed for at arbejde med dem i den periode, hvor de ikke er på uddannelse. Deltagerne kan eksempelvis skrive stikord til sig selv omkring observationerne og dele deres refleksioner med de andre deltagere når de mødes igen.

2. Opgaver og undervisningsmaterialer

Opgaver til Tema 1. Integration eller Inklusion?

Diskussionsspørgsmål og dilemmaer

Spørgsmålet er, hvordan skiftet fra integration til inklusion vil komme til at påvirke det pædagogiske arbejdsfelt. Dette skift kan løbende diskuteres på kurset.

Følgende spørgsmål kan inddrages:

- a. Hvad mener I inklusionstanken betyder for forståelsen af udsatte og marginaliserede grupper?
- b. I hvilket omfang mener I, at Inklusion kan overflødiggøre social og specialpædagogiske institutioner?
- c. Bed deltagerne komme med 3 eksempler på inklusion – og 3 eksempler på integration fra deres praksis. Herunder vil deltagerne kunne overveje, hvordan man som professionel faktisk identificerer inklusion i praksis? Kritikken af de hidtidige tiltag er netop, at man har prioriteret de ideelle forestillinger omkring inklusion ikke den praktiske inklusion.
- d. Hvordan sikre at inklusion ikke blot bliver til fysisk integration (inklusionsfælden)? Barnet kan være tilstede i samme rum og samme fællesskab uden at være inkluderet (at være på tålt ophold)
- e. Hvilke kompetencer skal de voksne have for at kunne arbejde inkluderende? Hvad skal du selv og din arbejdsplads udvikle for at blive mere inkluderende? Hvad er næste trin, når du kommer hjem?

Opgaver til Tema 2: Marginaliserede børn i dagtilbud og SFO

Med baggrund i deltagernes erfaringer kan man bede dem afdække egen institutions værdisæt – hvilke børn synes pædagerne er indenfor? Hvilke børn synes børnegruppen har status og anerkendelse?

Øvelse: ”Hvem er inde og hvem er ude” (Respektabel - ikke-respektabel)

Nedenstående skema har jeg udviklet på baggrund af Palludan *”Børnehaven gør en forskel”* 2004. Palludan taler om begreberne ”respektabilitet” og ”ikke-respektabilitet” i et givet miljø.

Inkluderende pædagogiske miljøer i dagtilbud & SFO

Inspirationsmateriale til undervisning

Vejledning til øvelsen:

a. Bed kursisterne om at tage afsæt i deres egen praksis og den børnegruppe de kender bedst. Bed kursisterne udvælge 2 eller 3 repræsentanter i børnegruppen, som kursisterne mener, er henholdsvis ”indenfor” i børnemiljøet (det respektable) og 2-3 børn, der er udenfor (det ikke respektable).

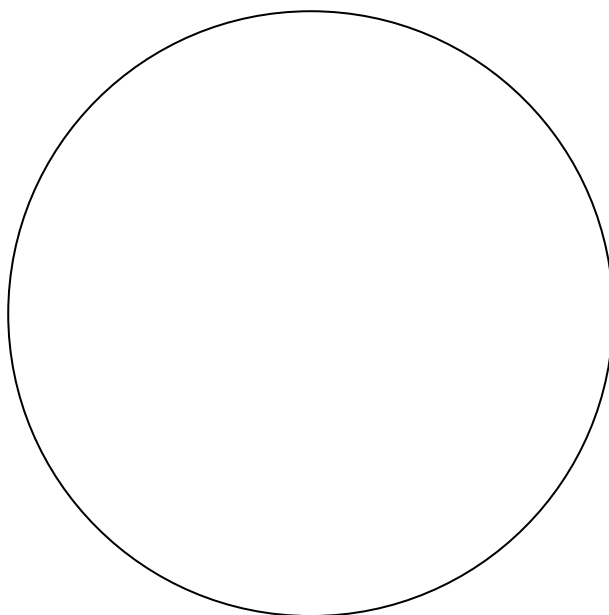
(Alt efter om det er de professionelles holdninger, du primært er ude efter kan du bede kursisterne lægge vægt på de børn som de professionelle værdsætter og ikke-værdsætter – eller du kan vælge at sætte fokus på de børn, som børnene mener, er henholdsvis indenfor og udenfor. Det giver ofte meget forskellige resultater).

b. Kursisterne tegner børnene ind i cirklen nedenfor (tændstikmænd). Og tegn dem således at det illustrerer deres sociale tilhørsforhold i børnegruppen. (inde i midten af cirklen på vej ud af cirklen osv.)

c. Interview hinanden to og to. Præsenter de børn der er *indenfor* hos hinanden. Skriv stikord ned i skemaet under cirklen under ”respektabilitet”

d. Interview hinanden to og to. Præsenter de børn der er *udenfor* hos hinanden. Skriv stikord ned i skemaet under cirklen under ”ikke-respektabel”

e. Underviser samler op, hvad de forskellige grupper har fundet frem til, og diskuterer derud fra institutionernes/institutionens/pædagogernes værdisæt, for at tematisere de voksnes andel i marginaliseringsprocesserne. Professionelle kan efter min erfaring ofte lide ”nemme” børn, der er sproglige, selvstændige og kompetente.

Inkluderende pædagogiske miljøer i dagtilbud & SFO

Inspirationsmateriale til undervisning

Respektabilitet	Ikke-respektabelt

Opgaver til Tema 3: Børn I vanskeligheder frem for vanskelige børn - Me- string og ressourcer – sprogets betydning for inklusion og eksklusion

Deltagerne arbejder med at styrke deres blik for det ressourceorienterede ved hjælp af vedlagte resourceskema. Der er allerede givet eksempler på negative ord, som deltagerne kan tage afsæt i. Grupperne opfordres til selv at finde på skældsord (mangelsyn), der er hyppigt brugte på deres arbejdsplads – og forsøge at afdække deres mere positive modstykke (resourcesyn). Desuden skal deltagerne opfordres til at forsøge at finde mere objektive/neutrale beskrivelser.

Mangelsyn/skældsord	Objektiv/neutralt ord	Ressourcesyn/positivt ord
Impulsstyret		
Grænseløs		
Forkælet		
Aggressiv		
Dominerende		
Ukoncentreret		
Kravundvigende		Motivationsafhængig
Klæbende		

Inkluderende pædagogiske miljøer i dagtilbud & SFO

Inspirationsmateriale til undervisning

Opgaver til Tema 4: Den psykologiske baggrund for betydningen af relationer
og Tema 6: At reflektere over egen praksis, handle ud fra kendskab til egen betydning som kulturbærer

Øvelse med Inklusionsfarveskema

Følgende Inklusionsfarveskema kan bruges til at afdække samspillet mellem den voksne og samspillet i en børnegruppe som udgangspunkt for at man internt i en medarbejdergruppe kan reflektere over særligt udsatte børns placering i børnegruppen og i forhold til de voksne

Der er derfor to skemaer, hvor det ene kan bruges som øvelse for den enkelte deltager, mens det andet skema er særlig egnet til de situationer, hvor der er flere kolleger fra samme arbejdsplads og som arbejder med den samme børnegruppe.

Veiledning til øvelsen med inklusionsfarveskema:

- *Skema 1: Ene-øvelse*
 Udvælg mindst 5 børn fra din gruppe. Udfyld inklusionsskemaet ved at farve dine relationer på børnene ind i skemaet. (Hvis I deltager flere fra samme arbejdsplads, så aftal med de andre, hvilke 5 børn det er, så det er de samme børn I arbejder med.)
- *Overvej hvilke mønstre der viser sig. Hvad overrasker dig? Hvilke styrker og hvilke udfordringer peger skemaet på. Hvordan ville inklusionsskemaet se ud hvis det var en af dine kolleger der udfyldte det. Hvilke indsatsområder vil du udlede af det.*
- *Skema 2: Fælles-øvelse (flere kolleger sammen)*
 Udvælg et barn som I alle kender, som afsæt for jeres arbejde. Alle deltagerne tegner deres respektive relationer til barnet ind på skemaet.

Inkluderende pædagogiske miljøer i dagtilbud & SFO

Inspirationsmateriale til undervisning

- Udvælg evt. nogle andre børn fra børnegruppen og tegn deres relationer ind til det barn hvis skema I laver.
- Diskuter resultatet, og de relationsmønstre der viser sig. Diskuter derefter hvordan I kan arbejde med anerkendelse og deltagelse i forhold til børnene.

Skema 1: Inklusionsfarveskema

Den professionelle navn _____

Vælg 5 børn i din stue/afdeling/klasse

Farv dine relationer til børnene ind i skemaet:

- Konfliktrelationer er sorte*
- De varmeste følelser er røde*
- Børn, du ikke har meget med at gøre er blå*
- Børn, du har det omgængeligt med er grønne*
- Børn, du er sammen med omkring specielle aktiviteter er gule*
- Børn, du har dårlig samvittighed over for er lyserøde*

Barnets navn	farve	farve	farve	farve	Farve	Farve	Antal konflikter 4 uger

* Antal konflikter i 4 uger. Sæt 1 streg hver gang du eller en anden kollega har en konflikt med barnet

Skema 2: Inklusionsfarveskema

Barnets navn _____

Alle de professionelle omkring barnet tegner sin relation til barnet ind i skemaet

Tænk derefter på hvilke børn, der er særlig tæt på barnet (hav særligt fokus på de børn, som barnet har det sværest med). Skriv dem ind for neden i skemaet og tegn

Inkluderende pædagogiske miljøer i dagtilbud & SFO

Inspirationsmateriale til undervisning

Sociogram-øvelse:

Dataindsamlingen til et sociogram kan laves på utallige måder.

Eksempelvis ved at spørge børnene om, hvem de helst vil være venner med. Børnene må udvælge 3 andre børn i en prioriteret rækkefølge: Den mest eftertragtede får 3 point, nr. 2, 2point og 3'eren 1.

Derefter kan den pointene tælles sammen og børnene kan placeres på et kontinuum, på en pointtavle eller indenfor point-cirkler som på en dartskeive. På den måde vil man kunne illustrere børnenes status hhv. isolation i børnemiljøet. (Se eksempel på sociogram, "Relationsblomsten", hos Dansk Center for Undervisningsmiljø: http://dcum.dk/webfm_send/479).

Underviseren kan udforme et tænkt eksempel på sociogram og bruge som afsæt for en diskussion med kursisterne omkring hvilke mønstre der tegner sig og hvordan man kan bruge det som afsæt i for den pædagogiske praksis i hverdagen.

3. Litteraturliste mv.

Bae, Berit: *"På vej i en anerkendende retning"* Socialkritik årgang 15 (nr. 88) 2003

Blæhr: *"Marginalisering gennem diagnosticering"* Kognition og pædagogik nr. 39 s 6 - 12, 2001

Boye, Connie *"Det mangfoldige og det unikke: et internationalt perspektiv på inkluderende tænkning i teori og praksis" I: Kognition & pædagogik. - Årg. 15, nr. 56 (2005). - S. 8-13*

Bødtcher-Hansen: *"Rummelighed er ikke en gave" I: Vera. - Nr. 32 (2005). - S. 22-29*

Carlsen, Elsa Munch: *"Integration som pædagogisk strategi"* i *"Undervisning mellem profession og forskning"* red. Carlsen, Alling Nielsen og Støttrup Jensen, Systime 2002

Egebrønd, Marianna Estelle Nysom: *"Negativ social arv: inklusion vs. Assimilation"* Frydenlund 2007

Eriksen, Karina Estrup; Halkier, Lise: *"Vi arbejder med børn med særlige behov"* Anvisninger på, hvordan pædagoger og dagplejere bedst kan arbejde med de børn, der har behov for ekstra støtte og omsorg

Godrim, Finn og Rønsholdt, Jørgen: *"Rummelighed i et relations- og ressourceorienteret perspektiv"* in *"Den rummelige skole- et fælles ansvar"*

Hansen og Hansen (red): *"Skolens rummelighed – fra ide til handling"*. Uddannelsesstyrelsens temahæfte nr.4. 2003

Holmgaard, Aase: *"Rummelighed - et spørgsmål om faglighed"*: konferencerap-

Inkluderende pædagogiske miljøer i dagtilbud & SFO

Inspirationsmateriale til undervisning

port: 19. februar 2003 CVU Midt-Vest, 48 s.

Holst, Jesper: Normalitetsbegrebet i dag. DPT 6/98 (7s.)

Højholt, Charlotte: *"Forældresamarbejde: forskning i fællesskab"* Dansk Psykologisk Forlag 2005

Højholt, Charlotte, Larsen, Maja Røn og Stanek, Anja Hvidtfeldt: *"Børnefællesskaber: om de andre børns betydning: at arbejde med rummelighed og forældresamarbejde"* Børn & Unge 2007

Juul, Cathrine: *"Gensidig integration ansatser til en teoretisk tilgang til differentieret social integration."* s. 29 til 39.

Langager, Søren: *"Efter integrationen – ude på hjørnet eller inde i cirklen. 5 skitser."* I Carsten Nejst Jensen m.fl. (red): *Ungdomsliv og læreprocesser i det moderne samfund.* Billesø og Baltzer 1999

Madsen, Bent: *Socialpædagogik : integration og inklusion i det moderne samfund* Hans Reitzel, 2009. (Socialpædagogisk bibliotek) Hans Reitzel

Morken, Ivar: *"Normalitet og afvigelse: specialpædagogiske udfordringer: en introduktion"* Akademisk 2008

Morthorst Rasmussen, Bo: *Normalsystemets rummeliggørelse: indfaldsvinkler til arbejdet med rummeliggørelse af almen- og specialtilbudene til børn og unge: baseret på interviews med børn, forældre, institutionsledere og medarbejdere (daginstitution, skole, fritid, specialpædagoger), PPR, socialrådgivere, forvaltningsledelse og politikere i tre kommuner"* UFC Børn og Unge, 2004.

Ottosen, Mai Heide: *"Et differentieret fællesskab – om relationer i børnehaver, hvor der er børn med handicap."* Socialforskningsinstituttet. 2002.

Palludan, Charlotte: *"Børnehaven gør en forskel"* Danmarks Pædagogiske Universitet, 2008

Pedersen, Carsten: *"Inklusionens pædagogik: fællesskab og mangfoldighed i daginstitutionen"*

Tetler, S.: *Rummelighedens didaktik.* I: Holst (red): *Specialpædagogik i en brydningstid.* Systime 2000. s. 27- 37

Unesco: *Salamanca-erklæringen*, 1996. (findes også på nettet)

Weber, Kirsten: *Rummelige pædagoger: kompetencejunglen som indre eller ydre realitet?*

I: Vera. - Nr. 32 (2005). - S. 44-53

Ytterhus, Borgunn: *"Socialt samvær mellem børn: inklusion og eksklusion i børnehaven"* 2003. Forlag: Hans Reitzel

Links

Dansk Center for Undervisningsmiljø: www.dcum.dk